

SAŽETCI

Alica Wertheimer-Baletić

**DETERMINANTE REPRODUKCIJE STANOVNIŠTVA HRVATSKE
U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA**

U ovom radu analizirane su bitne odrednice reprodukcije stanovništva u Hrvatskoj u drugoj polovici 20. stoljeća. Detaljnije su razrađene tri grupe odrednica. Prve dvije grupe čine demografske odrednice (ukupan broj žena u fertilnoj dobi (15-49 godina) i dobna struktura fertilnoga ženskog stanovništva). Treću grupu čine društvene odrednice reprodukcije izražene specifičnim stopama fertiliteta prema dobi. Analiza je pokazala da je od 1953. do 1971. parcijalna depopulacija ženskoga stanovništva uslijedila pod utjecajem promjena u dobnoj strukturi fertilnoga kontingenta i opadanja specifičnih stopa fertiliteta u dobnim grupama najveće plodnosti (20-24 i 25-29 godina). Od 1981. do 2001. godine sve tri grupe odrednica djelovale su na opadajuću reprodukciju stanovništva.

Agneza Szabo

**UZROCI DEPOPULACIJE U KRALJEVINI HRVATSKOJ I SLAVONIJI
KRAJEM 19. I NA POČETKU 20. STOLJEĆA**

U radu se istražuju uzroci depopulacije u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u doba režima vlade bana Khuen-Héderváryja (1883. - 1903.) te postkhuenovskoga razdoblja do zaključno 1910. godine. Istraživanje se oslanja na službena izvješća Zemaljske vlade u Zagrebu, koja su izlazila zaključno do 1910. godine. Težište je rada na izradbi kvantifikacija i odgovarajućih tablica te na njihovoj upotrebi, kao i na oslonu na relevantnu literaturu, osobito u pogledu traženja i utvrđivanja bitnih uzroka depopulacije. Kako iz upotrebe izvorne građe i dobivenih kvantifikacija proizlazi, glavni uzroci depopulacije pronalaze se u stalnom opadanju prosječnih stopa nataliteta, koje su uzrokovane teškim socijalnim položajem, osobito žena, a nipošto u visokim stopama smrtnosti, koje su, osim toga, u stalnom opadanju. Opadanje prosječnih stopa smrtnosti posljedica je i

skromne modernizacije, koja se sve više potvrđivala osobito na područjima opće kulture i prosvjete, što uključuje i promociju javnoga zdravstva te civilizacije uopće, poglavito na područjima opće pismenosti pučanstva i urbanizacije (putovi, ceste, uređenje ulica i parkova, osobito u gradovima, vodovodna mreža itd.). Daljnja istraživanja pokazuju da postupno opadanje prosječnih stopa nataliteta, koje istodobno prati i postupno opadanje prosječnih stopa smrtnosti i koje ipak dovode do stalnog opadanja prirodnoga porasta stanovništva, nisu ni jedini ni glavni uzroci sve ubrzanije depopulacije. Osim opadanja prirodnoga porasta pučanstva, uzroci visoke i ubrzane depopulacije pronalaze se u sve ubrzanijem iseljavanju pučanstva u prekomorske zemlje, koje kulminira između 1900. i 1910. godine. Budući da su iseljenici bili pretežno muškarci mlađi od 30 godina, uzroci depopulacije postajali su još porazniji i opasniji. U radu se upozorava i na uzroke iseljavanja, koji su prije svega socijalne i ekonomske naravi. Glavni su im uzroci nedostatak akumulacije kapitala u zemlji, koji bi širokim korištenjem povoljnih kreditnih usluga bitno pridonosio cjelokupnoj modernizaciji gospodarstva u zemlji, a prije svega modernizaciji agrarne proizvodnje. Spriječilo bi se tako naglo iseljavanje iz hrvatsko-slavonskih sela i manjih gradova, a time već tada započeti procesi njihova demografskog propadanja – zapravo umiranja.

Ivan Čizmić

Dražen Živić

VANJSKE MIGRACIJE STANOVNIŠTVA HRVATSKE –
KRITIČKI OSVRT

Koliko se ljudi iz Hrvatske iselilo od 1880. do Prvog svjetskog rata najbolje pokazuju statistički podatci o iseljavanju, ali pritom treba uzeti u obzir da se do 1898. podatci o iseljavanju nisu kod nas prikupljali. Tek banskom naredbom od 1898. određeno je da osim ostalih statističkih podataka treba prikupljati i podatke o iseljavanju, što je već tijekom iste godine i provedeno. Budući da je u Austro-Ugarskoj bilo prihvaćeno načelo slobode kretanja i seljenja, to statistika nije mogla prikupljati posve točne podatke o iseljavanju. Mogli su se pratiti samo oni slučajevi koji su zbog nekih razloga bili statistički evidentirani (npr. zahtjevi za izdavanjem putovnica) ili oni za koje se slučajno doznalo (podatci brodskih kompanija koje su se bavile prijevozom iseljenika). Zbog toga se takvim statističkim podacima može pridodati tek drugostupanjska važnost. Mnogo su sigurniji podatci o doseljavanju u državama useljenja. Ali ni te statistike nisu bile za iseljenike iz Hrvatske

pouzdana, jer su hrvatske iseljenike vrlo često registrirali kao Austrijance ili Mađare. Najpotpuniju sliku o doseljavanju u SAD pruža "Annual Reports of the Commissioner General of Immigration". Međutim, ni američki podatci nisu posve vjerodostojni. Još manje se može pouzdati u podatke Hrvatskog zemaljskog statističkog ureda u Zagrebu, prema kojima su se iz Hrvatske između 1889. i 1913. iselile 186.573 osobe. Taj se broj vjerojatno odnosi na one iseljenike čiji su odlazak vlasti evidentirale. Međutim, kombiniranjem izvještaja parobrodarskih društava za prijevoz iseljenika s brojem izdanih putovnica dolazi se do podatka prema kojem se samo iz Hrvatske i Slavonije od 1900. do 1913. iselilo 257.212 osoba.

Dražen Živić

**IZRAVNI I MIGRACIJSKI DEMOGRAFSKI GUBITCI TIJEKOM
SRBIJANSKE ORUŽANE AGRESIJE NA HRVATSKU**

Srbijanska oružana agresija i rat protiv Hrvatske može se promišljati i proučavati s različitih motrišta. Uz povijesne, političke, vojne, socioekonomske i druge aspekte, svakako jedan od važnijih jest i demografski aspekt protekloga rata i agresije. Rat protiv Republike Hrvatske, kao i višegodišnja okupacija značajnoga dijela njezina državnog teritorija, izrazito su negativno utjecali na demografski razvoj hrvatske države, inducirajući brojne, velike, dugoročne i – u mnogim svojim aspektima – teško otklonjive posljedice. Izravni i neizravni demografski gubitci tijekom Domovinskog rata i u poraću prevladavajući su čimbenici suvremenoga razvoja stanovništva u većini naselja i područja Republike Hrvatske, kao i u Hrvatskoj u cijelosti. Gotovo svi aspekti, odrednice i sastavnice suvremene demografske slike Hrvatske bitno su promijenjeni u odnosu na predratno demografsko stanje, pa i u odnosu na očekivanu mirnodopsku demografsku dinamiku. Demografske gubitke i posljedice Domovinskog rata karakterizira prostorna i vremenska selektivnost.

Anđelko Akrap

**ČINITELJI KRETANJA BROJA SKLOPLJENIH BRAKOVA U
HRVATSKOJ OD 1961. DO 2002. GODINE**

Pojačana socijalna diferencijacija hrvatskoga društva, pod pritiskom stihijski prodirućeg kapitalizma i s time povezanih pratećih promjena, unijela je posve nove momente koji su utjecali na odustajanje od ulaska u brak ili na odgađanje ulaska u brak. U suvremenim prilikama, iza odluke žene o rađanju ili nerađanju, stoji splet raznorodnih i

kompleksnih demografskih, gospodarskih, socioloških i psiholoških momenata. Upravo u navedenom kontekstu treba razmatrati procese i promjene koje utječu, u hrvatskim općim prilikama, na odluku žene o ulasku ili neulasku u brak, rađanju u braku ili izvan braka, planiranju broja djece, nerađanju, kombinaciji uloge majke i zaposlene žene izvan obitelji, životu izvan institucije braka itd. Analiza promjena u fertilnom kontingentu između popisa od 1961. do 2001. pokazuje da su se najdinamičnije promjene u strukturama ženskoga stanovništva, koje utječu na kretanje broja živorođene djece, dogodile između popisa 1991. i 2001. Te promjene u Hrvatskoj nisu uvjetovane isključivo društveno-gospodarskim razvojem, nego i, suprotno tomu, utjecajem regresivnih gospodarskih kretanja i ratom uvjetovanih neprilika. Nepovoljne socijalne prilike utjecale su na odustajanje od rađanja ili kasniji ulazak u brak i kasnije prvo rađanje.

Nenad Pokos
GLAVNE ZNAČAJKE OBRAZOVNE STRUKTURE
STANOVNIŠTVA HRVATSKE

Nakon objave konačnih rezultata popisa stanovništva 2001. širu su javnost najviše iznenadili podaci o obrazovnoj strukturi hrvatskih građana. Osim što je još uvijek nepismeno 1,7% ukupnoga stanovništva starijeg od 10 godina, posebice zabrinjava činjenica da čak 18,6% stanovništva starijeg od 15 godina nema završenu osnovnu školu. Nepovoljni pokazatelji obrazovne strukture proizlaze i iz podatka da je fakultetsku diplomu u trenutku popisa imalo tek 7,8% stanovništva, što je jedan od temeljnih razvojnih problema. U radu smo dali i usporedbu obrazovne strukture hrvatskoga stanovništva s europskim zemljama te prostornu analizu na razini županija.

Gordan Črpić
OBRISI HRVATSKE DEMOGRAFSKE IMPLOZIJE

U radu se, na osnovi podataka četiriju istraživačkih projekata provedenih od 1997. do 2004. godine ("Vjera i moral u Hrvatskoj", "Aufbruch", "Europska studija vrednota EVS-1999." te "Praćenje siromaštva u Hrvatskoj") te na osnovi rezultata drugih empirijskih i teoretskih istraživanja demografske problematike naznačuje demografska situacija u Hrvatskoj, njezina društvena uvjetovanost i obrisi mogućih akcija koje bi mogle voditi demografskom oporavku. Posebno se istražuje željeni broj djece u Hrvatskoj i diskrepancija s obzirom na broj živorođene djece, velika

sklonost građana Hrvatske da opravdaju instituciju “samohrane majke” te da u isto vrijeme drže kako su djetetu za njegov razvoj potrebna oba roditelja. Naznačuje se važnost djece za uspjeh braka u Hrvatskoj te uloga djece u životu žene u suvremenom društvu, kao i uloge djece u životu roditelja, njihovoj spremnosti na žrtvu za djecu i spremnosti djece da poštuju roditelje. U zaključnom dijelu autor daje sugestije za pokretanje akcija koje bi mogle voditi demografskom oporavku. U tom smislu sugerira poticaj za povećanje nupcijaliteta, poticaj za pomicanje granice rađanja prvoga djeteta prema dolje, za potrebu da se omogući življenje u skladu s postignutim civilizacijskim standardima za mlade ljude. Autor se zalaže za obvezno provođenje aktivne pronatalitetne politike, oslanjajući je na energiju individualizacije, te promicanje opće klime u društvu za rađanje djece, posebice u rodilištima, koja ne smiju biti specijalističke “industrijske zone”, nego se u njima mnogo više treba reflektirati socijalna dimenzija čovjekove, poglavito rodiljine, osobnosti. S obzirom na ulogu Crkve kao institucije koja je evidentno zainteresirana za brak i obitelj, autor drži da Crkva treba podržavati trajne vrijednosti i s mladim ljudima ući u rizik konstituiranja obitelji u suvremenom društvu.

Ivo Nejašmić

**DEMOGRAFSKE DINAMIČKO-STRUKTURNE ZNAČAJKE
GRADSKIH I OSTALIH NASELJA REPUBLIKE HRVATSKE
(1991. – 2001.)**

U radu se razmatraju demografske promjene u Hrvatskoj s gledišta “tipa naselja boravka”. Izdvojene su dvije skupine naselja: gradska (141 naselje) i ostala (neurbana) naselja (6618). Težište je rada na razdoblju 1991. – 2001. Do 1991. godine gradska skupina naselja bilježila je stalan porast stanovništva. Rat je početkom 1990-ih utjecao na promjenu općega kretanja; indeks 2001./1991. = 97,8. Zabilježena je depopulacija i nekih velikih gradova (Rijeka, Osijek, Split). Skupina ostalih naselja (neurbanih) bilježi stalnu depopulaciju (indeks 2001./1971. = 81,1), a 1990-ih godina došlo je do daljnjega pogoršanja nepovoljnih procesa (indeks 2001./1991. = 91,2). Djelovanje rata, ali i drugih čimbenika, ogleda se i u značajnoj depopulaciji ukupnoga stanovništva Hrvatske (indeks 95,6). Od 1991. do 2001. nestale su i razlike u rodnosti prema tipu naselja boravka (urbana populacija gotovo se ne razlikuje od neurbane); došlo je do homogenizacije na razini vrlo niskoga nataliteta. Stanovništvo gradskih naselja nalazi se na pragu prirodne de-

populacije, dok je taj proces kod neurbane populacije već ušao u zrelu fazu. U posljednjem međupopisnom razdoblju u gradskom i ostalom stanovništvu zabilježen je negativni migracijski saldo; no neurbana populacija ima očekivano nešto veći relativni neto migracijski saldo. Prosječna dob urbanoga stanovništva jest 39,0 godina, a stanovništva ostalih naselja 39,8. Dobne piramide stanovništva gradskih i ostalih naselja (neurbanih) vrlo su slične. I jedna i druga pripadaju regresivnom (kontraktivnom) tipu dobne piramide. Nepovoljne demografske prilike i procesi u gradskoj i ostaloj skupini naselja (neurbanoj) pokazuju da je demografska regresija obilježje Hrvatske u cjelini. Na djelu je depopulacija (prirodna, naraštajna i opća), negativna migracijska bilanca i demografsko starenje.

Ksenija Bašić

DEPOPULACIJA U GRADSKOJ REGIJI ZAGREBA

Razvoj zagrebačke gradske regije u posljednjih pedesetak godina obilježava izrazita polarizacija, koja se u populacijskom razvoju odrazila koncentracijom stanovništva u Zagrebu i satelitskim gradovima, ali i depopulacijom perifernih dijelova aglomeracije. Prostorno širenje depopulacije vrhunac je doseglo šezdesetih godina 20. stoljeća, kada ruralnim egzodusom stanovništvo gubi dvije trećine svih naselja okolice. Jačanje procesa suburbanizacije postupno smanjuje broj depopulirajućih naselja u okolici, kojih je u posljednjem međupopisnom razdoblju manje od jedne trećine. Od sedamdesetih godina 20. st. zone rasta šire se u gravitacijskim područjima satelitskih gradova, a u najnovije vrijeme (zahvaljujući porastu prostorne pokretljivosti stanovništva) i u slabije urbaniziranim područjima između glavnih prometnih koridora. Istodobno, tradicionalno emigracijski periferni dijelovi regije nastavljaju gubiti stanovništvo, pa se u okolici Zagreba izdvajaju dvije depopulacijske jezgre s izumiranjem kao najvjerojatnijim ishodom daljnje populacijskog razvoja. U uvjetima oslabljenoga migracijskog potencijala područja iz kojih su Zagreb i okolica tradicionalno dobivali stanovništvo, negativne tendencije prirodnoga kretanja stanovništva većine naselja zagrebačke aglomeracije mogle bi dovesti do ponovnoga širenja depopulacije, pa će njihov daljnji populacijski rast u sve većoj mjeri ovisiti o doseljavanju iz inozemstva (ponajviše iz Bosne i Hercegovine).

Ivan Lajić
Roko Mišetić

FERTILITET, NATALITET I UKUPNO KRETANJE STANOVNIŠTVA OTOKA IZMEĐU 1981. I 2001. GODINE

U uobičajenim migracijskim procesima, njihovi sudionici najčešće je mlado, radnoaktivno i fertilno stanovništvo. Kad govorimo o otocima, različiti noviji metodološki pristupi popisa stanovništva, ali i prijavljivanje određenih kategorija izvanotočnoga stanovništva koje zbog određenih razloga postaje formalno stanovništvo otoka, bitno određuje veličinu stanovništva, ali i stope biološkoga kretanja. Činjenica je da se stanovništvo otoka fiktivno povećava starijim dobnim skupinama, što determinira stopu nataliteta, a manje stopu fertiliteta. Cilj našega članka jest dokazati da se broj stanovnika otoka ne povećava u reproduktivnoj osnovici, već da se potencira udio i broj starijega stanovništva, što pojačava proces demografskoga starenja.

Naša je prva hipoteza da su u dva posljednja međupopisna razdoblja stope fertiliteta relativno stabilne, a nataliteta u osjetnom padu. Druga hipoteza govori da će se buduće smanjenje opsega fertilnih kohorti (posebice ženske) odraziti na smanjenje broja rađanja. Dugoročno smanjenje fertilnih generacija otoka i otočnih skupina trebalo bi biti u tijesnoj vezi s ukupnim kretanjem stanovništva, tj. depopulacijom. Na drugoj strani, eventualno povećanje fertilnih generacija vezemo uz otočno pomlađivanje, revitalizaciju i rast stanovništva.

Rebeka Mesarić-Žabčić

SUVREMENE ZNAČAJKE DEMOGRAFSKOGA RAZVOJA U MEĐIMURSKOJ ŽUPANIJU

Najznačajniji čimbenik dugoročnoga društveno-gospodarskog razvitka i upotrebe prostora jest njegovo stanovništvo. Ono postupno mijenja svoje vitalne značajke i tako utječe na odvijanje demografskih procesa, na koje između ostalih djeluju biološki, društveno-gospodarski, kulturno-obrazovni, psihološki, politički, etički i drugi čimbenici. Kontinuirano praćenje demografskih podataka na prostoru Međimurja započinje sredinom 19. stoljeća, kada se počinju provoditi, u određenim vremenskim razmacima, popisi stanovništva. Od prvoga popisa 1857. godine pa do posljednjeg 2001. godine, u Međimurju je bilo ukupno 15 popisa stanovništva, iz kojih se na osnovi podataka može analizirati i zaključiti kontinuirani rast broja stanovnika, usprkos činjenici da je prostor Međimurja konstantno

emigracijsko područje. To je posljedica utjecaja prirodnoga priraštaja, dok je doseljavanje od sporednoga značenja. Taj zaključak logično proizlazi iz pobliže analize nekoliko karakterističnih populacijskih razdoblja. Iako u promatranim posljednjim popisnim godinama natalitet Međimurja stagnira, Međimurska županija bilježi još uvijek pozitivan prirodni prirast stanovništva, za razliku od podataka zabilježenih za cijelu Hrvatsku. Dugoročno gledano, postoje naznake da će se i dalje zadržati pozitivan prirodni prirast stanovništva, dok će buduće demografske promjene u znatnoj mjeri ovisiti o daljnjem društveno-gospodarskom razvitku i nastavku procesa transformacije na prostoru Međimurske županije. Usporedna analiza podataka iz popisa stanovništva posljednjih popisnih godina omogućuje podroban uvid u najnoviju populacijsku dinamiku i pridonosi objašnjenju mnogih razvojnih procesa i njima izazvanih promjena. Spoznaje upućuju na relativno intenzivnu pojavu prerasmjesta stanovništva na prostoru Međimurske županije u odnosu na centralna naselja i vitalne prometnice.

Maja Štambuk
Anka Mišetić

DEMOGRAFSKI KAPITAL HRVATSKE PERIFERIJE: NEKOLIKO INDIKATORA

U radu se razmatraju razvojne perspektive hrvatske periferije u okviru teorija o socijalnom kapitalu. Periferija je, pri tome, određena kao prostor izvan gradskih središta, tj. prostor koji možemo zvati ruralnim. U skladu s tim predmet analize jest stanovništvo svih negradskih naselja u Republici Hrvatskoj po podacima iz popisa 2001. Kakvoća odnosa selo – grad, bez kojega je gotovo nemoguće u postmodernoj perspektivi promišljati razvitak, velikim dijelom ovisi i o aktiviranju ruralnoga sociokulturnog kapitala. U radu se naglašava potreba za inventurom stanja socijalnoga, posebice demografskoga, kapitala hrvatskoga sela kao temeljnog uvjeta za razvitak sela i ruralnoga prostora. U tu svrhu, kao empirijska podloga analize, odabrano je nekoliko indikatora socijalnoga kapitala, uz pomoć kojih se može upozoriti na stanje u hrvatskom selu, s ciljem da se postavi pitanje na koga, koje pojedince i socijalne skupine periferija može računati pri planiranju svoga razvitka i kolika je održivost postojećega periferijskog socijalnog kapitala.

Jasna Čapo Žmegač

TRAJNA PRIVREMENOST U NJEMAČKOJ I POVRATAK
HRVATSKIH EKONOMSKIH MIGRANATA

U doba gospodarske konjunktura u zapadnoj Europi šezdesetih godina 20. stoljeća, osiguravši posao u inozemstvu, Hrvatsku su i Bosnu i Hercegovinu, odnosno tadašnju Jugoslaviju, napustili deseci tisuća stanovnika. Otišli su pojedinačno ili skupno u organizaciji ureda za zapošljavanje, s radnim ugovorima ograničenim na nekoliko godina, najčešće u Njemačku i u Austriju, s planom da se nakon nekoga vremena vrate. Kod kuće nazvani "radnicima na privremenom radu u inozemstvu", u Njemačkoj "gostujućim radnicima" (*Gastarbeiter*), ekonomski migranti "privremeno" su ostali u europskim zemljama i trideset do četrdeset godina te i danas ondje žive, sami ili sa svojim potomcima. Na temelju višemjesečnoga etnografskog istraživanja situacije hrvatskih *gastarbajtera* u Münchenu, u izlaganju se razmatraju razlozi odgađanja njihova povratka u Hrvatsku i u Bosnu i Hercegovinu. Ideja o povratku samo je zrcalna slika ideje o privremenosti boravka u inozemstvu; obje su strukturirale njihov način života u Njemačkoj i odredile njihovu obiteljsku i stambenu situaciju, njihovo radno iskustvo i veze s domovinom. Postavlja se i pitanje koliko je uopće relevantno govoriti o "povratku" ljudi koji su na stanovit način - svojom transnacionalnom praksom - stalno prisutni u domovini.

Vladimir Geiger

NIJEMCI U HRVATSKOJ (OD SREDNJEGA VIJEKA
DO NAŠIH DANA)

Znatnije su skupine stanovništva njemačkoga podrijetla u istočnoj i jugoistočnoj Europi već od srednjega vijeka. Od početka 13. stoljeća, i kasnije tijekom srednjega i novoga vijeka, spominju se manje skupine Nijemaca, prije svega trgovaca i obrtnika, u panonskoj Hrvatskoj. Pravo podrijetlo ovih njemačkih naseljenika ne može se uvijek ustanoviti. U to vrijeme dolaze uglavnom pod imenom Sasa, ali ih je bilo i iz drugih njemačkih krajeva. O broju ovih njemačkih doseljenika ne zna se mnogo, samo da su bili ograničeni na gradove te uz srednjovjekovne rudnike. Nakon oslobađanja Panonije od Osmanlija počinje osjetnije doseljavanje Nijemaca u Podunavlje i hrvatske krajeve. U 18. stoljeću Nijemci i ostali stranci, uglavnom obrtnici, pretežito katolici, doseljavaju se u hrvatske gradove, a u manjem broju kao zemljoradnici u sela. Znatnije naseljavanje

Nijemaca u Hrvatsku - u Slavoniju, Srijem i Baranju, uglavnom zemljoradnika, no i obrtnika, pretežito katolika, a u manjem broju i evangelika, koji tada dolaze uglavnom pod imenom Švaba - nastupilo je na početku, a poglavito od sredine, 19. stoljeća. Ovo naseljavanje u većoj je mjeri odredilo etničke, kulturne, gospodarske, političke i druge odnose života i razvoja hrvatskih, ponajprije panonskih, krajeva u nadolazećim vremenima. Naseljavanje Nijemaca u jugoistočnu Europu i u Hrvatsku dostiglo je vrhunac početkom 20. stoljeća. U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji bilo je oko pola milijuna Nijemaca. Taj broj Nijemaca održao se je na našim prostorima sve do Drugoga svjetskog rata. U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od oko 150.000 Nijemaca najviše ih je bilo u Srijemu, Slavoniji i Bosanskoj Posavini. Do potkraj Drugoga svjetskog rata izbjeglo je iz NDH oko 110.000 Nijemaca te je kraj rata dočekalo u zavičaju oko 30.000 Nijemaca, dio kojih je stradao u poslijeratnim jugoslavenskim logorima, a veći se broj zatim iselio iz Jugoslavije. Prvi poslijeratni popis 1948. zabilježio je u Jugoslaviji samo 55.337 Nijemaca (u Hrvatskoj 10.144). Svaki idući popis bilježio je njihov brojčani pad. Iseljavanje, ali i asimilacija, pridonijeli su tome da u Hrvatskoj danas živi tek nekoliko tisuća Nijemaca i Austrijanaca.

Dragutin Babić
SUŽIVOT NA PROSTORIMA OD POSEBNE DRŽAVNE SKRBI –
(RE)KONSTRUKCIJA ILI SEGREGACIJA?

U radu se nastojalo pokazati oblike, dosege i ograničenja (re)konstrukcije mreže primarnih socijalnih odnosa u lokalnim zajednicama na prostorima od posebne državne skrbi, s naglaskom na problemu i značenju obnove suživota između Hrvata i Srba. Predložak analize jest empirijsko istraživanje provedeno u Brodsko-posavskoj županiji u populaciji triju skupina ratnih migranata: izbjeglica-useljjenika, povratnika Hrvata i povratnika Srba.

Vlado Puljiz
DEMOGRAFSKE PROMJENE I SOCIJALNA POLITIKA

U ovom članku raspravlja se o demografskim fenomenima kao što je starenje stanovništva, opadanje stopa fertiliteta, pluralizacija obiteljskih oblika i usklađivanje obiteljskih obveza i vanjskog rada, a potom o mjerama socijalne politike kojima država i društvo nastoje smanjiti ili pak ukloniti negativne posljedice koje iz tih fenomena proizlaze. U

pregledu starenja stanovništva autor upozorava na potrebu redefiniranja granica i načina života u starosti. On pritom ističe važnost mirovinskih reformi i, u posljednje vrijeme, sve aktualnijega koncepta aktivnoga starenja. Što se tiče fertiliteta, autor upozorava da je njegovo opadanje posljedica procesa modernizacije i individualizacije u suvremenom društvu. S druge strane, na fertilitet pozitivno utječe zapošljavanje žena, kao i razne mjere rekonzilijacije obiteljskoga i vanjskoga rada. Autor smatra da demografska i obiteljska politika, zbog toga što su okrenute ulaganju u ljudske resurse, moraju zadobiti visoko mjesto u hijerarhiji prioriteta suvremenih društava.

Snježana Mrđen

PROJEKCIJE STANOVNIŠTVA HRVATSKE DO 2031. GODINE

Uzimajući u obzir velike promjene u populacijskoj dinamici stanovništva Hrvatske tijekom 90-ih godina i rezultate popisa stanovništva obavljenog 2001., u radu se analiziraju projekcije stanovništva Hrvatske do 2031. godine. Ove srednjoročne projekcije obradit će se kohort-komponentnom metodom i odnosit će se na ukupno stanovništvo Hrvatske po spolu i petogodišnjim starosnim grupama. Bit će predstavljeni rezultati kombinacija četiriju varijanti o budućim tendencijama mortaliteta, fertiliteta i migracija. Analiza rezultata odnosit će se na kretanje ukupnoga stanovništva Hrvatske i promjene starosne strukture u projekcijskom razdoblju.

Marinko Grizelj

PROJEKCIJE STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE DO KRAJA STOLJEĆA

U prvom dijelu rada nalazi se kratak osvrt na dosadašnje projekcije stanovništva Hrvatske, kao i na dugoročne projekcije stanovništva svijeta koje je izradio Populacijski odjel UN-a. Autor u nastavku analizira rezultate projekcija stanovništva Hrvatske, koje su načinjene sa svrhom da se upozori na dugoročne demografske promjene pretpostavljenih trendova u kretanju mortaliteta, fertiliteta i migracija i, s tim u vezi, u zadnjem dijelu rada upozorava na realitet suvremenih etnodemografskih procesa i njihovu važnost za razumijevanje uzroka rata i krvavog raspada SFRJ.

Marijan Križić

DEMOGRAFSKA POLITIKA U HRVATSKOJ U UVJETIMA SUVREMENIH DEMOGRAFSKIH KRETANJA

Početak 90-ih godina 20. st. Hrvatska je ušla u fazu prirodne depopulacije. U izmijenjenim političkim okolnostima Hrvatski sabor usvojio je početkom 1996. Nacionalni program demografskog razvitka, koji je predviđao niz mjera aktivne populacijske politike. Nakon izbora u siječnju 2000. dokinuta su neka od ozakonjenih mjera iz Nacionalnoga programa. Hrvatska zadnjih godina doživljava ubrzanu depopulaciju. Sve upućuje na to da je potrebno utvrditi iznadstranačku demografsku i obiteljsku politiku, koja će osigurati uravnoteženu dobnu strukturu i ravnomjerniji raspored stanovništva u Hrvatskoj.